

Bibliografia adnotowana literatury z zakresu zagadnień bezpieczeństwa i higieny pracy w rolnictwie i leśnictwie

Bezpieczeństwo i higiena pracy w rolnictwie i leśnictwie jest dziedziną bardzo rozległą i wymagającą długotrwałych studiów i badań zarówno rolników, leśników jak też techników i lekarzy-higienistów. Zagadnienia te są u nas dotychczas naukowo niewystarczająco opracowane. W przeszłości nie zawsze badano warunki pracy przy zwykłych robotach polnych, jak np. siewie, sadzeniu, pieleniu, młócce, koszeniu itp., ani wpływu tych warunków na stan zdrowia pracowników rolnych. Podobnie przedstawia się ta sprawa w leśnictwie, gdzie również nie są należycie opracowane zagadnienia bezpieczeństwa i higieny pracy przy różnych czynnościach, związanych z eksploatacją lasu, pielęgnacją i transportem. Czynności te odbywają się w trudnych warunkach terenowych i zaliczają się do prac ciężkich i niebezpiecznych.

Obecnie, gdy zagadnienie stworzenia zdrowych i bezpiecznych warunków pracy wysunęło się na czoło pierwszoplanowych zagadnień gospodarczych, sprawy bezpieczeństwa i higieny pracy w rolnictwie i leśnictwie powinny się znaleźć w zakresie badań wszystkich powołanych do tego czynników.

Doceniając potrzebę szybkiego udostępnienia literatury fachowej CIOP w ramach „Materiałów do studiów i badań“ wydaje opracowanie bibliograficzne zagadnień bezpieczeństwa i higieny pracy w rolnictwie i leśnictwie w zasięgu pięciolecia 1950—1954. Bibliografia ta stanowi próbę zebrania możliwie obszernego zestawienia piśmiennictwa zebranego i uporządkowanego w oparciu o logiczny podział tematyczny zagadnień bhp. Ze względów technicznych zebrana literatura ogranicza się do zagadnień bhp przy pracach wyłącznie rolnych, ściśle związanych z produkcją rolną i hodowlaną, pomijając przemysły rolno-przetwórcze oraz inne zajęcia z rolnictwem związane.

Tak pojęta tematyka obejmuje 9 zasadniczych działów, w obrębie których, dla większej przejrzystości, wprowadzono poddziały.

Dział I. Zagadnienia ogólne bezpieczeństwa i higieny pracy w rolnictwie i leśnictwie. W skład tego działu wchodzi następujące poddziały: przepisy prawne bhp, statystyka wypadków w rolnictwie i leśnictwie, analiza wypadkowości, wypadki przy pracy łącznie z profilaktyką przeciwwypadkową oraz organizacja i działalność służb bhp.

Przepisy prawne regulujące szczegółowe wymagania w zakresie bhp w rolnictwie i leśnictwie potraktowane szerzej, włączając podstawowe rozporządzenia, mające charakter ogólny. Z tych też względów zasięg chronologiczny przepisów prawnych rozszerzono wstecz aż do lat przedwojennych, uwzględniając te przepisy, które nadal obowiązują.

Statystyka wypadków w rolnictwie i leśnictwie. Podział obejmuje także pozycje bibliograficzne piśmiennictwa w zakresie statystyki chorób zawodowych i statystyki sanitarnej. Literatura tu zebrana dotyczy danych wypadkowości i zachorowalności pracowników rolnych i leśnych, sposobów zbierania tych danych oraz zadań, jakie ma statystyka spełnić przy badaniach związanych z higieną pracy. Statystyka wypadków ściśle się łączy z analizą przyczyn wypadkowości.

Wypadki przy pracy w rolnictwie i leśnictwie oraz profilaktyka przeciwwypadkowa. Podano tu literaturę zawierającą opisy typowych wypadków przy poszczególnych czynnościach w leśnictwie i rolnictwie oraz teoretyczne i praktyczne rozważania w zakresie możliwości zapobiegania tego rodzaju wypadkom.

Poddział pt. „Organizacja i działalność służb bhp“ obejmuje pozycje ujmujące te zagadnienia zarówno z praktycznego i swoistego dla rolnictwa i leśnictwa punktu widzenia, jak też i w sposób ogólny, istotny dla wszelkiej organizacji służby bhp, niezależnie od specyfiki pracy.

Dział II. Budownictwo wiejskie i leśne oraz związane z tym zagadnienia planowania przestrzennego, planowania budynków inwentarskich i przejść oraz profilaktyki przeciwpowodziowej.

Zebrane prace dotyczą: ogólnego usytuowania budynków mieszkalnych i gospodarczych w terenie oraz usytuowania ich względem siebie, warunków meteorologicznych, właściwego rozplanowania przejść, właściwej z punktu widzenia bhp budowy budynków inwentarskich w związku z mechanizacją poszczególnych czynności w pracach hodowlanych, budowy specjalnych schronów dla pracowników leśnych oraz budowy baz zaopatrzenia w paliwo dla ciągników i kombajnów. Zagadnienie należytej profilaktyki przeciwpowodziowej z uwagi na specyficzne warunki pracy na wsi i w lesie jest szczególnie ważne.

Dział III. Transport w rolnictwie i leśnictwie obejmuje zagadnienia przewozu w obu tych gałęziach gospodarki narodowej z uwagi na to, że mimo różnicy w rodzaju ładunków, transport i urządzenia do za- i wyładunku są niejednokrotnie podobne, a sprawa bezpieczeństwa jest taka sama.

Dział IV. Elektryfikacja gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw leśnych dzieli się na elektryfikację maszyn (kombajny, ciągniki itp.), instalacje elektryczne zabezpieczające (piorunochrony, uziemienia itp.) oraz urządzenia elektryczne (przysięgi elektryczne, narzędzia itp.). W dziale tym zamieszczono kilka publikacji dotyczących podstawowych wiadomości ogólnych w zakresie bezpieczeństwa pracy przy wszelkich urządzeniach elektrycznych, jak też piśmiennictwo fachowe omawiające dotychczasowe osiągnięcia w zakresie elektryfikacji poszczególnych maszyn rolniczych, narzędzi i urządzeń do prac rolnych, hodowlanych, podwórzowych, ogrodowniczych i leśnych. Ponadto uwzględniono literaturę omawiającą wszelkie stosowane w rolnictwie i leśnictwie instalacje elektryczne zabezpieczające, jak piorunochrony, uziemienia, instalacje sygnalizacyjne itp.

Centralnym działem całej tematyki jest dział V pt. „Techniczne środki zmierzające do zwalczania i zapobiegania wypadkom oraz do polepszenia warunków pracy w rolnictwie i leśnictwie“. Obszerny ten dział obejmuje następujące zagadnienia: mechanizacja prac uciążliwych z uwzględnieniem dalszego postępu w tym kierunku, wentylacja, klimatyzacja i oświetlenie budynków gospodarczych, konstrukcja maszyn,

narzędzi i przyrządów z uwzględnieniem wymagań bhp oraz wszelkie urządzenia zabezpieczające i w końcu organizacja stanowiska roboczego.

Mechanizacja prac uciążliwych i niebezpiecznych w rolnictwie i leśnictwie, tak jak i w innych przemysłach jest dziś podstawowym elementem poprawy warunków pracy pod względem bhp. Dlatego zamieszczone tu zostało piśmiennictwo dotyczące mechanizacji prac najbardziej uciążliwych i typowych dla rolnictwa i leśnictwa.

Zagadnienia wentylacji, klimatyzacji i oświetlenia budynków gospodarczych, jak też oświetlenia wyrębów leśnych przy pracach nocnych umieszczono w tym dziale, a nie w budownictwie, gdyż wchodzi one w zakres zagadnień ochrony pracy o tyle tylko, o ile łączą się z zagadnieniami stworzenia odpowiednich warunków do pracy, jakkolwiek autorowie tych prac wychodzą przeważnie z założeń innych.

W poddziale: Konstrukcja maszyn, narzędzi i przyrządów z uwzględnieniem wymagań bhp zamieszczono pozycje omawiające zarówno drogi i możliwości dalszych ulepszeń w ich konstrukcji jak też i konkretne osiągnięcia w tym zakresie.

Organizacja stanowiska roboczego. Znajdują się tu prace, wskazujące na zależność bezpieczeństwa pracy od dobrej organizacji pracy oraz publikacje, omawiające istotę właściwej organizacji stanowiska roboczego.

Dział VI: Higiena i medycyna pracy w rolnictwie i leśnictwie zawiera pięć poddziałów, a mianowicie: zagadnienia sanitarne, higiena pracy, fizjologia pracy, urazy i choroby zawodowe oraz pierwsza pomoc w nagłych wypadkach.

Zagadnienia sanitarne: zebrane piśmiennictwo dotyczy podstawowych czynników, mających zasadniczy wpływ na warunki higieniczne pracy. Do czynników tych zaliczono: urządzenia bytowo-sanitarne, dezynsekcję i deratyzację budynków gospodarczych, właściwe usuwanie zwierząt padłych, sposoby dostarczania dobrej wody do picia pracownikom rolnym i leśnym i szereg innych zagadnień związanych z utrzymaniem czystości i porządku zarówno w obrębie zabudowań gospodarczych jak też w polu i w lesie.

Higiena pracy w rolnictwie i leśnictwie. Literatura dotycząca tego zagadnienia omawia warunki zdrowotne na poszczególnych stanowiskach pracy z punktu widzenia teoretycznego jak też praktycznego. Wiążą się z tym zagadnienia fizjologii pracy uwzględnione są w szeregu publikacji, omawiających wpływ różnych czynników związanych z pracą na stan zdrowia pracowników rolnych i leśnych oraz środki przeciwdziałające szkodliwości tych czynników. Zebrane w tych dwóch działach piśmiennictwo wskazuje na obecny kierunek medycyny pracy w akcji walki z wypadkowością i chorobami zawodowymi, kierunek wybitnie profilaktyczny.

Urazy i choroby zawodowe. Uwzględniono tu tylko prace dotyczące najbardziej typowych chorób zawodowych, jak choroby odzwierzęce, dermatozy zawodowe, zarobaczenie oraz urazy powstałe przy obsłudze zwierząt, maszyn, przy transporcie, z narzędziami w lesie oraz wszelkie urazy oczu. Zagadnienie pierwszej pomocy w nagłych wypadkach dla pracowników rolnych i leśnych jest bardzo ważne i łączy się integralnie z zagadnieniem urazowości.

Dział VII: Szkodliwość środków chemicznych stosowanych w rolnictwie i leśnictwie oraz związane z tym zagadnienia profilaktyczne. Zebrane w tym dziale publikacje dotyczą zarówno szkodliwego działania substancji chemicznych stosowanych przy nawożeniu i dezynfekowaniu gleby, opryskiwaniu, opylaniu, niszczeniu chwastów, przygotowywaniu ziarna do siewu itp., jak też sposobów właściwego obchodzenia się z tymi środkami. Uwzględniono również prace badawcze poświęcone zagadnieniu możliwości zastąpienia substancji bardziej toksycznych mniej toksycznymi.

Dział VIII: Ochrony osobiste i sprzęt ochronny. Zamieszczono tu również publikacje dotyczące obuwia i odzieży specjalnej.

Ostatni **dział IX** omawianej bibliografii pt. **Popularyzacja zagadnień bhp** zawiera następujące podrozdziały: szkolenie załóg, praktyczne wskazówki bhp i specjalistyczne metody pracy.

Szkolenie załóg obejmuje zagadnienie właściwego przygotowania fachowego pracowników rolnych i leśnych (szczególnie dotyczy to mechanizatorów rolnictwa) do różnych specyficznych prac z uwzględnieniem niebezpieczeństw z nimi związanych oraz środków zapobiegawczych.

Praktyczne wskazówki bhp. Zgromadzono tu wszelkie instrukcje i wytyczne postępowania nie mające charakteru prawnego, a opracowane na podstawie praktyki życiowej przez specjalistów różnych dziedzin rolniczych i leśnych.

Od strony zewnętrzno-formalnej w zasięgu wydawniczym uwzględniono prace wydawnicze samoistne, tzn. książki, broszury, patenty, roczniki czasopism, jak też prace wydawnicze niesamoistne — artykuły z czasopism, prace badawcze w maszynopisach, rozdziały z książek. Zebrany materiał został usystematyzowany w ramach podziału tematycznego w porządku chronologiczno-alfabetycznym.

Bibliografia niniejsza jest częściowo adnotowana. Adnotacjami zaopatrzone wszystkie publikacje obce, które nie mają tłumaczonych tytułów, i niektóre polskie, te mianowicie, których tytuł niedostatecznie wyjaśnia treść publikacji. Wszystkie pozycje zostały ponumerowane numeracją wspólną porządkową. Każda praca wymieniona jest tylko raz, z tym jednakże zastrzeżeniem, że o ile temat pracy odnosił się do kilku działów, zamieszczono ją pod najważniejszym, zaopatrząc pozostałe działy w odsyłacze.

Dla ułatwienia korzystania z bibliografii zaopatrzone ją w skorowidze: autorski i tytułowy w układzie alfabetycznym oraz przedmiotowy wg różnych pojęć zawartych w treści danej publikacji również w porządku alfabetycznym. Podany jest również wykaz skrótów czasopism, uwzględnionych w bibliografii i niektórych skrótów użytych w opisie dokumentu.

Zebrane w tej pracy piśmiennictwo jest oczywiście niekompletne: w niektórych działach może budzić zastrzeżenia zbyt szczupły zakres podanych prac. Powodów do takiego ujęcia było kilka: konieczność zachowania proporcji pomiędzy działami stosownie do ważności poszczególnych tematów, niemożność wykorzystania wszystkich źródeł bibliograficznych ze względów czasowych i wydawniczych (ograniczona ilość arkuszy) oraz konieczność ograniczenia zakresu niektórych zagadnień. Uporządkowanie tak dużego materiału bibliograficznego nasuwało również szereg trudności, związanych zarówno z metodą selekcji prac, jak i podziałem tematycznym, przydziałem prac do poszczególnych działów, zakresem zagadnień bhp oraz stosunku innych nauk do tych zagadnień. Sprawy te mogą stanowić przedmiot dyskusji i wszelkie uwagi na ten temat jak też wskazówki, dotyczące mimowolnych opuszczeń i niedociągnięć w tej pracy, będą przez autorów chętnie widziane.

Przy kompletowaniu materiałów korzystano ze zbiorów Biblioteki i Kartoteki Dokumentacyjnej CIOP oraz ze zbiorów innych bibliotek fachowych, a mianowicie: Biblioteki Instytutu Naukowo-Badawczego Leśnictwa, Centralnej Biblioteki Rolniczej, Biblioteki Centralnego Instytutu Dokumentacji Naukowo-Technicznej, Biblioteki NOT, Biblioteki SGGW oraz Głównej Biblioteki Lekarskiej.

Omawiana bibliografia, ze względu na wartość bibliograficzną, będzie prawdopodobnie kontynuowana w postaci rocznych uzupełnień w oddzielnych zeszytach dodatkowych.